

YAŞAR KEMAL'İN DAĞIN ÖTE YÜZÜ ÜÇLEMESİNDE MİTOS YARATILIŞ SÜRECİ ve GELİŞİMİ

YASAR KEMAL'S "THE WIND FROM THE PLAIN" TRILOGY IS THE PROCESS OF MYTH MAKING AND DEVELOPMENT

Lokman BARAN*

Öz

Araştırmamızın konusunu Yaşar Kemal'in Dağın Öte Yüzü Üçlemesi (Ortadirek, Yer Demir Gök Bakır, Ölmez Otu) adlı eserinde fakir Çukurova köylüsünün kendi yarattıkları bir mite inanmaları sonucunda oluşturdukları mitos, mitosun oluşumu, gelişimi ve ölümü oluşturmaktadır. Çalışmada eserde geçen halk bilimi unsurları, mitolojik kavramlar kronolojik bir sıralama takip edilerek detaylıca incelenmiş ve Türk mitolojisiyle yorumlanarak açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmada bugüne kadar Yaşar Kemal'in Dağın Öte Yüzü Üçlemesi adlı eserindeki mitolojik unsurlar ve halk bilimi unsurları diğer çalışmalara nazaran daha detaylı şekilde incelenmeye çalışılmıştır. Bu açıdan Yaşar Kemal hakkında hazırlanan diğer çalışmalardan ayrılmakta, Yaşar Kemal'in eserlerindeki mitolojik ve halk bilimi unsurlarını değişik bir bakış açısı ile ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dağın Öte Yüzü, Ortadirek, Yer Demir Gök Bakır, Ölmez Otu, Yaşar Kemal,

Abstract

Subject of our research is Yasar Kemal's "The Wind from the Plain" trilogy (The Wind from the Plain, Iron Earth, Copper Sky, The Undying Grass) he created as a result of poor Chukurova villagers believe in a myth of their own creation myth, myth formation, evolution and death. In this study, the elements of the book, the folklore, mythological concepts by following the chronological order are explained in detail and interpreted in Turkish mythology. Yasar Kemal's work "The Wind from the Plain" trilogy's component of the mythological and folklore than in other studies examining the elements have been examined in detail. The study plot was followed by monitoring progress in chronological order based on the interpretation of Turkish mythology was tried and mythological elements in order to ensure that the public science, Turkish mythology utilized maximally. Separated from the other studies on this aspect Yasar Kemal, mythology and folklore elements in his work are given in a different perspective.

Keywords: "The Wind from the Plain" tirlogy, The Wind from the Plain (1963), Iron Earth, Copper Sky, The Undying Grass, Yaşar Kemal.

* Astana Yunus Emre Türk Kültür Merkezi Türk Dili Okutmanı ve Bişkek Sosyal Bilimler Üniversitesi Türkoloji Bölümü Doktora Öğrencisi

Giriş

Eserlerinde daha çok çocukluk yıllarının geçtiği Çukurova yöresini ve insanlarını anlatan Yaşar Kemal, üç seriden oluşan Dağın Öte Yüzü üçlemesinde Çukurova'ya pamuk toplamaya giden köylülerin Çukurova'ya inerken yaşadıkları sıkıntılara rağmen, pamuk toplamaktan umdukları gelirleri elde edemeden köylerine geri dönmelerini ve döndükten sonra da zengin Çukurova Bey'ini bekleyiş sürecinde kendi hayal dünyalarında yarattıkları miti ve bu mitten kurtuluş ummalarını anlatır. Dağın Öte Yüzü üçlemesi yazar tarafından Ortadirek¹, Yer Demir Gök Bakır² ve Ölmez Otu³ isimleriyle adlandırılmıştır.

Yaşar Kemal, köylünün kendi bilinçaltılarında yarattıkları miti ve bu mitten kurtuluş ummalarını 1978 yılında yayınlanan üçlemenin ilki Ortadirek adlı eserin önsözünde *"Bu üçlü çok ağır, çok zor koşullar içinde yaşayan sonsuz bir dirençle yaşamını sürdüren insanların hikayesidir. (...) İnsanoğlu sıkıştıkça, zorluklarla karşılaştıkça yaratmış, (yaratmak) zorluklardan böylece kurtulmuştur. Doğanın katı gerçekleri çok ağır bastığında da, kurtuluş umudu kalmadığında da yaratıcılığını genişletmiş, kendisine bir düş, bir mit, bir efsane dünyası kurmuştur. Eğer insanın bir düş, bir efsane yaratma niteliği olmamış olsaydı belki de insanoğlu olmazdı. Bu düşüncelerden yola çıkarak insanı şöyle tanımlayabiliriz. İnsan mit yaratan bir mahlûktur.*

*(...) Ve insanın arayıp da bulamadığı çok yerde bir düş, bir mit dünyası yaratıp ona sığınması vardır. İşte ben bu üçlüde başı dara gelmiş insanların kendilerine düş dünyaları kurup o dünyaya sığınmalarının ağır, yaşanılmaz dünyalarından, gerçeklerden kaçışlarının hikayesini anlatmağa çalıştım."*⁴ diye belirtmektedir.

1. Ortadirek

Yaşar Kemal'in kaleme aldığı Dağın Öte Yüzü üçlemesinin ilk romanı Ortadirek, alegorik ve daha çok realist bir roman olmakla birlikte yazar, göç yolculuğu sırasında Meryemce'nin atının öldükten sonra oğluna küsmesiyle başlayan ve göç bitene kadar devam eden ana oğul arasında geçen diyaloglarda halk bilimi unsurlarını okuyucuya büyük bir ustalıkla aktarır.

Yaşar Kemal, serinin ilk eserine Ortadirek ismini verme sebebini; *"Ortadirek alegorik bir romandır. Üstelik de yaşanmış bir romandır. Bu roman benim tanıklığımdır. Bu romanın alegorisi, beş aşağı beş yukarı insanlığın yaşamıdır. İnsanoğlu, anasını, yükünü, yüzyıllardan beri öyle taşımıştır. Adını Ortadirek koymam da bundan. Yaşamın ortadireği yaşamın direncidir. Geçen gün Norveç'ten bir yazar geldi, benimle konuşmak için. Bütün romanlarınızda istediğiniz nedir? dedi. Saniyesinde söyledim, bir tek sözcükle: direnç dedim. Ortadirek, insanlığın direncidir. İnsan gücüdür. Yılmayan insan. O korkunç salgınlardan, kıyımlardan, yokluklardan, açlıklardan buraya kadar insanlığı getiren, insan direncidir; benim hayran kaldığım, destanını yazmak istediğim odur. Onun alegorisidir. Ortadirek"* şeklinde açıklar.⁵

Eserde, ana oğul arasında geçen küskünlük ve bu küskünlüğe bağlı olarak gelişen olaylar eserin geneline yayılmış olup, göçün tamamlanmasıyla sona erer. Bu

¹ Kemal, Yaşar Ortadirek, YKY, 8. Baskı, İstanbul 2010.

² Kemal, Yaşar Yer Demir Gök Bakır, YKY, 9. Baskı, İstanbul 2010.

³ Kemal, Yaşar, Ölmez Otu, YKY, 5. Baskı, İstanbul 2007.

⁴ Bolat, Hatice (Katar), Yaşar Kemal'in Romanlarında Şahıs Kadrosu, T.C. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2006.

⁵ Ramazan Çiftlikçi, Yazar-Eser-Üslup, TC. Kültür Bakanlığı, TTK Basımevi, Ankara 1997, s: 234-235.

açından baktığımız zaman romanda Meryemce ve oğlu Uzunca Ali ana karakterdirler. Eserde ikinci, yardımcı rolde yer alan kişi Taşbaşıoğlu Mehmet'tir. Taşbaşıoğlu Mehmet, eserde akıllı ve çalışkan bir insan olup lider yönüyle ön plana çıkar. Bütün köylü Muhtar Sefer'in zengin köy ağalarıyla anlaşarak onları verimsiz tarlalarda çalıştırmasına göz yumarken Taşbaşı, buna karşı çıkar. Etrafında güvendiği insanlarla (Uzunca Ali, Öksüzoğlu, Köstüoğlu, Gümüšoğlu ve Koca Halil) birlik olup, köylüyü örgütleyerek Muhtar'ın dediği değil, kendilerin istedikleri verimli tarlalarda çalışmak niyetindedir. Taşbaşıoğlu'nun liderlik vasfı ve köylüyü örgütlemek istemesi aşağıda diyaloglarda şöyle geçer:

«Emmiler,» diye başladı. «Hepimiz kararımızı verdik mi?! Arkadan bir ses, Gümüšoğlunun sesi: «Verdik Taşbaşıoğlu. Ya ölüm, ya kalım dedik.» Başka birisi: «Hakkımızı yediremeyik bundan böyle. Kanımıza ekmek doğradılar.»Taşbaşıoğlu: «Hep dikileceğiz Muhtarın karşısına, Ama hep birden. İki kişimiz bile içimizden ayrılırsa, geri kalanımızı ezer. Cepheyi bozmak yok.» (OD, s. 26)

“Önce yapacağı işi size söyleyeyim, bizi Çukurova ağalarına söyler. Köylü isyana, ayaklanmaya kalktı. Bunlara bir yıl iş verdirmemeli. Vermemeli de akılları başlarına gelsin, de. Bu yıl bize hiçbir pamuk tarlası verdirmez. Eli boş döneriz Çukurdan bu yıl... Gelecek yıl istediğimiz yerden, istediğimiz tarlayı alırız. Başımızda da Koca Halil varken pamuğun açıp açmadığını her köyden iyi biliriz. Öteki köylülerin daha haberi yokken biz tarlaların başına inmiş oluruz.” (OD, s: 28)

Taşbaşı, köylüyü örgütleyip Muhtar Sefer'in ağalarla olan işbirliğini bozmak istese de muhtar yine köylüyü kandırır ve bütün köylü Muhtar Sefer'in arkasından Çukurova'ya inmeye başlar. Çukurova'ya inerken sık sık Muhtar Sefer ile Taşbaşı Mehmet arasında ikili çatışmalar olur. Muhtar Sefer, çıkarları için her şeyi yapabilecek hatta istemediği insanları öldürtebilecek bir yaratılışa olduğu halde Taşbaşıoğlu, güçlü ve akrabaları kalabalık olduğu için onunla münakaşaya girmekten kaçınır.

Muhtar Sefer, Taşbaşı'tan çekindiğini kendisinden köylü adına hesap soran Taşbaşı'a “Arkadaş, sen Taşbaşıoğlu Mehmet Efendisin. Bu köyde akraban, arkan benden çok.” (OD,s. 265) sözleriyle belirtir.

Taşbaşı, köylünün iyiliği için Muhtar Sefer'i karşısına almasına rağmen köylünün yine Muhtar Sefer'in sözlerine kandığını görünce “Sizden bıktım. Yüzüme gelince benimle birlik olup, Sefer'e söver, onun yoluna gitmeyeceğinize avrat boşarsınız. Sonra karşınıza geçer, iki laf eder, ona doğru hiç düşünmeden kayar gidersiniz. Şimdi günlerdir burada boş boş bekleyip duruyorsunuz. Önce bizi köyden geç çıkardı. Elin köylüleri yola çıktıktan çok sonra. Bunu Koca Halil'in sırtına yükledi sonra da. O Fıkara kocanın.” (OD, s: 265) diyerek köylüye serzenişte bulunur.

Eserde Taşbaşı, haksızlıklara dayanamayan ve haksızlıklarla mücadele eden bir tip olduğu kadar aynı zamanda akıllı ve bilgili bir insan olarak okuyucuya yansıtılır. Nitekim Koca Halil'in ısrarla kendini suçlamasına ve Muhtar Sefer'i çok güçlü görmesine, hatta onu bir devlet gibi görmesine çok öfkelenerek “Gördün mü işte! Senin gibi Yemen görmüş, ömür görmüş bir adamın bile yüreğinden söküüp alamıyorum onun korkusunu. Halil Emmi, kimseyi astıramaz o gayri. Yalan yere elini kolunu bağlataraktan askere gönderemez... ..Seferberlik çıkaramaz bir başına o. Yemen'e de kimseyi gönderemez... ..Yemen kalmadı Halil Emmi. Korkma!” (OD, 269) diye Koca Halil'e sert tepki göstererek, Koca Halil ve köylü üzerindeki Muhtar Sefer korkusunu yok etmeye çalışır.

Ortadirek'te sözüne güvenilen, kendi başına karar alabilen, sorgulayan, gerektiğinde başkaldıran bir kurtarıcı karakter olan Taşbaş, yokluk, fakirlik ve darda kalmanın verdiği çaresizlikle gelecekte köylü tarafından ermiş ilan edilecektir.

Ortadirek romanının olay örgüsünde eserin başından sonuna kadar yer alan Meryemce ve oğlu Uzunca Ali'nin göç boyunca başlarından geçen olaylar ve karşılıklı münasebetlerinde pek çok halk bilimi unsurlarına şahit oluruz.

Bu halk bilimi unsurlarını incelediğimiz zaman özellikle tabiat kültlerinden yer- toprak ve ağaç kültlerine yer verildiğini görürüz.

Meryemce, atı öldükten sonra oğlu Ali'yle konuşmaz, oğluna tek bir kelime bile etmez. Oğlu Ali ne yapsa da ne dese de Meryemce'nin gönlünü alamaz. Bunun üzerine Meryemce, konakladıkları yerdeki bir ulu çam ağacına "... Ağaç, kimseye demiyorum, sana diyorum, hey ulu ağaç. Benim atımı Koca Halil öldürdü... ..Sen çok gün gördün. Sen eski devirleri bilirsin ağaç. Şu dünyada her ne varsa, ne gelip geçmişse senin avucuyun içinde yazılı. Koca Halil benim erimin arkadaşı, can yoldaşı değildi. ...Koca Halil, benim erime düşmandan da daha kötüydü. Bunu bir sen bilirsin, bir ben, bir de o boyu devrilesi çakır gözlü Halil bilir. ...Duydun mu ağaç dediklerimi? ...Hiç kimse bana hak vermese de sen bana hak verirsin, ağaç..." (OD, s.98-99) diye oğlunu şikâyet ederken Meryemce'nin ağaca yakınması esnasında, ağacı tasvir ederken tabiat kültlerinden ağaç kültürünün izlerini görürüz. Meryemce'nin oğlunu ulu çam ağacına şikâyeti sırasında ulu çam ağacını "...Sen bir ulu ağaçsın, her bir şeycikleri bilirsin. Başın yıldızlara erer, kökün cennete varır. ...Ulusun, dalların güneşe erişir. Üstüne nur iner. Ulusun, akıllısın, güzelsin..." (OD, s.98-99) şeklinde tasvir etmesi bize Türk mitolojisindeki ulu kayın, bay-terek ağacını anımsatır.⁶

Eserde oğlunun ziyaret ağacına işediğini gören Uzunca Ali oğluna kızarak içinden "Ulan, adam varır da Ziyaret cevizinin yanındaki çalının altına siyer mi (işer mi)? Cin çarpar adamı. ...Köylü neden konmaz ziyaretlerin dibine? Bundan dolayı işte. İşerler altına, işerler. Dalını keserler, gövdesine çivi sokarlar. Onların da canı var. Onlar da çarpıverir, sakat korlar adamı. Amma değmedin miydi keyiflerine ziyaretlerin, uğur getirirler. Kim bilir, şu ulu ağaç, nakışlı ağaç bize bir uğur getirir ki. Ne gelmez ki elinden. Ulan, azıcık iyi olursam şu ağacın altında beş rekât bir namaz kılacağım ki... Namazdan hoşlanırlar bunlar. Belki de yüreğine bir hoşluk gelir de şu ağaç, bize yardım eder... ..Baktım ki şafağa uyandım, gün ışıyınca kadar kılarım. Kılmalı namazı..." (OD, s.119-120) diye düşünen Ali, eski Türk inançlarında olduğu gibi kutsal ceviz ağacına bir ruh bir kutsiyet verirken, İslam dininin etkisiyle ağacın altında namaz kılmanın kendisine ve ailesine uğur getireceğine, ağacın altında namaz kılarak içerisinde bulunduğu zor durumdan kurtulacağına inanır. Yazar, burada Türk insanının dini yaşamında eski Türk şaman inançlarıyla İslam dininin sentezini Ali'nin suretinde okuyucuya yansıtır.

Ortadirek eserinde ağaçlardan, kayalardan, topraktan yardım isteyen Meryemce'nin Allah'a dua ederken, Allah'a insani özellikler vermesi ilgi çekicidir. Yazar, Meryemce'nin eserde Allah'a yalvarırken "Hey koca Allah'ım, kara gözlü güzel

⁶ Etimolojik açılımı Bay (ulu, kutlu) ve Terek (ağaç, çam, kavak) sözcüklerinin birleşimi olan Bay-Terek ağacı Türk mitolojisinde önemli yer tutmakta olup Dünya ile birlikte yaratılmış ve Tanrı Kayra Han tarafından dünya, yer altı ve gökyüzünün tam merkezinde yer almaktadır. Dalları gökyüzünü ayakta tutarken, kökleri toprağın tüm katlarını delip yer altı okyanusuna kadar uzar. Öksökö kuşu etrafında dönerek uçar ve bazen de tepesine konar. Dokuz Türk boyu bu ağacın dokuz dalından türemiştir. Umay Ana Yaşam Ağacı'nın sahibidir ve yeryüzüne inerken bu ağacı kullanır. Kübey Hanım bu ağacın içinde yaşar. Köklerinden yaşam suyu Bengüsü akar. Bay-Terek'in (Uluğ Kayın)'ın dallarından biri Güneşe biri de Aya uzanır. Tepesinde Ülgen oturur. Bazen bir çam ağacı olarak da kabul edilir. (Bakınız, Deniz Karakurt, *Türk Söylence Sözlüğü*, Açıklamalı Ansiklopedik Mitoloji Sözlüğü, 2011, s. 12.)

Allah'ım, ben tüm dediklerimi geri alıyorum. Sütüm helal olsun Ali'me... Bu yaşa geldi de bana, şuradan kalk şuraya otur demedi. Benim ne geçmişim varsa, bu yaşa geldim, hepsi helal olsun. Güzel kara gözlü, koca Allah'ım, öfkeye gelince ağzıma geleni söylüyorum. ...sen onları, o söylediklerimi hiçe say. Akli ermez bir delice kariyım, Kara gözlüm. Cümle suçlarımı bağışla. Ali iyi oğlan. Ona yardım et kara gözlüm. Namaz da kıldı sana." (OD, s: 134) ve başka bir yerde "...Allah geldi gözlerinin önüne. Saçı sakalı ışıklı, ak sakalı ışık içinde yanan, pırlıl pırlıl bir kocaydı." (OD, s: 185) diye Allah'ı tasvir etmesini Yaşar Kemal, "Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor" adlı eserde;

"Bizim köyün bir camisi vardı minaresi olmayan. Cumadan cumaya, o da yaşlı köylüler namaz kılarlardı. Başka din üstüne bir şey anımsamıyorum. Geçenlerde Suriyeli bir şair bana sordu, sizde, sizin romanlarınızda dedi, insanlar çok az namaz kılıyorlar, ya da hiç kılmıyorlar, acaba sizin halk Müslüman değil mi? Bizim halk Müslümandı ama din onlar için yaşamın çok aşağısındaydı. Din, son otuz yılda halka inebildi. Benim yazdıklarım gelenekler, Müslümanlığa sığınmış eski mitler olacak." şeklinde izah eder.⁷

Dağın Öte Yüzü üçlemesi için "benim yaşantım ve tanıklığımdır" diyen Yaşar Kemal, eserdeki Meryemce, Uzunca Ali ve Elif karakterleriyle kendi ailesinin yaşantılarından ve karakterlerinden örnekler vermiştir eserde. Örneğin: Meryemce karakteri yazarın babanesi Hırde Hatun ile benzerlik gösterir. Yazar, "Ailemin macerasını yazarken, bir de babamın anasından söz etmek gerek. Dediklerine göre babam bir metre doksandan daha uzun bir adamdı, anasıysa küçücük bir kadın. Köyden yola çıktıklarında büyük anam hastaymış. Babam anasını sırtına almış, Van'a kadar onu sırtında taşımış. Mezopotamya çölünü de böyle geçmişler. Atları olması gerek. Çünkü yaşamlarını anlatırlarken attan, hem de soylu atlardan çok söz ediyorlardı. Öyleyse babam anasını niçin sırtında taşıyormuş, ben buna bir takım sebepler aradım, sanırım buldum da. Anama söyledim de sebebi beni onaylıyordu. Doğru olabilir. Tahir amcam da beni onaylamıştı. Atları varmış ya o atlara yataklarını, öteki eşyalarını, yiyeceklerini yüklüyorlarmış. Anaları da atın birine binebilir ya babam hasta anası incinmesin diye bir buçuk yıl, Van'dan Çukurova'ya kadar onu sırtında taşımış."⁸ diyen yazarın ailesinin başından geçen olay, Meryemce'nin atının ölmesinden sonra Ali'nin göç boyunca onu sırtında taşıyarak göçü tamamlamasıyla örtüşüyor.

Eser boyunca inatçı ve aksi bir kadın profili çizen Meryemce ile yazarın babaannesinin benzerliği yazarın "Anam her zaman diyordu ki: "Dünyaya böyle inatçı bir insan gelemmez. Ben çok insan gördüm ya böyle bir insana hiç rastlamadım." sözleriyle teyit ediliyor.⁹

Yazar, Ortadirek eserinde haksızlıklara baş eğmeyen, akılcı, dürüst ve korkusuz Taşbaş tiplmesiyle gelecekte köylünün mitosunu olacak Taşbaş'ı yaratırken, halkbilimi unsurlarını, göç esnasında Meryemce ve Uzunca Ali'nin başından geçen olaylarda ustaca işleyerek okuyucuya sunmuştur.

2. Yer Demir Gök Bakır

Üçlemenin ilk eseri Ortadirek'te köylünün mitos yaratma sürecinin şartlarını oluşturan Yaşar Kemal, eserin ikinci eseri Yer Demir Gök Bakır'da gelişen olaylar ile birlikte mitos yaratma sürecini tamamlayacak ve Taşbaş Mitos'unu yaratacaktır.

⁷ Kemal, Yaşar, *Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor: Alain Bosquet ile Görüşmeler*, 1997, s. 29.

⁸ Kemal, Yaşar, *a.g.e.* s.20.

⁹ Yaşar Kemal, *age*, s: 21.

Ortadirek'te eserin başından sonuna kadar destansı bir anlatım ve bir mitos zenginliği göze çarpar. Yaşar Kemal, bu destansı anlatımı ve mitos zenginliğini "...bizi yaşama bağlayan dünyamızdaki bu büyü değil mi? Bu yaşama sevinci değil mi? Bu yaşama sevincinin kaynağı yaratmak zorunda olduğumuz bu mitler değil mi biraz da?"¹⁰ şeklinde ifade eder.

Eser, üçlemenin çocuk kahramanı Hasan'ın kardeşi Ummuhan ile birlikte ormana odun kesmek için gitmesiyle başlar. Ormanda yaktığı ateşin yalınlarını çeşitli varlıklara benzeten Hasan, kendi hayal dünyasında bir "Yağmurcuk Kuşu" miti yaratır.

Kendi hayal dünyasında efsanevi bir kuş yaratan Hasan'ın psikolojisini "Hasan'ın yüreği burkuluyordu. İçinde bir sıkıntı vardı ki, tarifsiz. Kısılmış gözlerini açıp da azıcık öteye, beş adım ileriye bakamıyordu. Hani insan bir yaz günü, bir ovada uykudan uyanır ya, uyanır ki birdenbire gözlerine, üstüne başına bir güneş dolar, insan bütün gücüyle üstüne çöken güneşin ağırlığı altında kımıldayamaz olur, yere kapanır kalır, bir türlü doğrulamaz, gözlerini de açamaz... İşte Hasan'ın şimdiki hali tam böyleydi. ...Bazı, kendine gelince, gözlerini açıyor, bakıyor, gözleri alışıyor, içine kapanınca, uykudan uyanır gibi güneş onu çarpıyor, bir sallanıyor, irkiliyor, sonra gene yürüyor." (YDGB, s.13) şeklinde tasvir eden yazar, köydeki ekonomik sıkıntının etkilerinin çocuklarda da görüldüğünü, bu sıkıntıdan kurtulmak isteyen Hasan'ın da çocuksu masum bir zihniyetle kendine bir mit yaratarak, kendisini ve bütün köylüyü içerisinde buldukları sıkıntılı durumdan kurtarmayı hayal ettiğini belirtir.

"O kuştan bin tane yakalansa... Bin tanesinin etini yiyip, başını nazarlık diye çepeçevre, kazıklara bağlayıp, köyün dört bir yanını çevirseler, bir daha köye hiç uğursuzluk uğrar mı? Neden yapmazlar? Allalem bir tane kuşu yakalamak zor..." (YDGB, s.13-15)

Berna Moran, Hasan'ın zihninde canlandırdığı Yağmurcuk Kuşu mitini "birinci bölümde yaratılan korku havası ve buna karşılık Hasan'ın bir mavi kuş mitosunu geliştirmesi, romanın geri kalan kısmındaki ana temanın küçük bir örneğini oluşturur. Çünkü Yer Demir Gök Bakır'ın ana teması, korku içinde başlarına gelecek felaketi bekleyen köylülerin, çaresiz kalınca kendilerine tutunacak bir dal yani bir mitos yaratmalarıdır. Küçük Hasan nasıl bir mavi kuş mitosunu yaratırsa, büyükler de ermiş Taşbaş mitosunu yaratırlar. Nitekim Ölmez Otu'nun başlarında, Hasan ile Ummuhan ermiş Taşbaş'ı düşünerek yağlı yemeklere, giysilere, ayakkabılara kavuştuklarını hayal ederken Hasan'ın kafasında mavi kuş ile Taşbaş mitosunu birleştir." şeklinde izah eder.¹¹

Ortadirek'te atının ölümünden Koca Halil'i sebep bilen Meryemce Yer Demir Gök Bakır'da da önemli bir karakter olarak okuyucuyla buluşur. Ortadirek'te oğlunu taşlara, ağaçlara şikâyet eden Meryemce bu sefer de Koca Halil'i ve köylüyü toprağa şikâyet ederek topraktan yardım diler.

Meryemce, Koca Halil adına mevlit okutulacağını duyunca "Anamız toprak, şu Kel Âşık günahların büyüğünü işliyor. Dilini ağızda oduna döndürüversene! Güzel Allah'ımıza kötülük ediyor. Aksakallıma da, ışık yüzlüme çook, çook kötülük ediyor. Anamız toprak, nasıl üstünde barındırırsın bunları? Sen ki her varlığı kabul edersin, etme bunları..." şeklinde toprağa Koca Halil'i şikâyet eden Meryemce daha sonra hızla köy meydanına gelerek "Güzelim kara toprak, varımız yağımız ışıklı toprak, buradaki hiç kimseye

¹⁰ Yaşar Kemal, age, s: 192.

¹¹ Berna Moran, Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2, İletişim Yay. İstanbul 2008, s. 137.

demiyorum, sana diyorum. Bu köylünün hiç birisinin yüzüne bakmamak, atıyla itiyle bile konuşmamak, çocuğuyla bile merhabalaşmamak gerektir. ...bu köylü tüm dinden, imandan çıkmış. Çıkmış da adı güzel, kendi güzel Muhammed efendimiz Hazretlerinin canını sikar. Bu, bu köylünün arasında kalmazdım ama... Yaşlılıktır belimi büken" (YDGB, s.15-16) şeklinde köylüyü de toprağa şikâyet eder.

Koca Halil'in ölmediğinden emin olan Meryemce "Sana diyorum da, bu koca köyden kimseciğe ağzımı açıp da söylemiyorum sultanım toprak! Bir daha, ben ölünceye kadar, bu köyün karıncasına bile ağzımı açmam. İşte sana diyorum, sen duy, Koca Halil ölmedi. Öle bile ona, o dinsize Meolit okunmaz. Duydun mu, şahinim toprak?" (YDGB, s.16) diyerek köylüye küstüğünü ve bir daha ölene dek hiç kimseye konuşmayacağını toprağa ilan eder.

Oğlunun evinin ahırında gizlenen Koca Halil, köylülerin kendisini öldüreceği korkusuyla "Geliyorlaaar!.. Sen imdat eyle koca Muhammet. Tatlı canım sana emanet Koca Allah'ım. Beni şefaatinde esirgeme, çölün çiçeği, tüm günahlarımı bağışla... ..Geliyorlar ha... Yetiş, yetiş imdadıma koca Muhammet." diye Hz. Muhammed'den yardım dilerken Yazar, Koca Halil'in yakarışını "...Boz atlı Hızır baba, o yetişemezse sen yetiş." sözleriyle tamamlayarak efsanevi, mitolojik bir şahsiyet olan Hızır mitosuna da yer verir.

Pamuk toplama sezonunda kendini dinlemeyen ve Muhtar'ın peşinden giden köylüye kızgın ve küskün olan Taşbaş, köye döndükten sonra köylüyle konuşmaz, her fırsatta köylünün kendisini yarı yolda koyduğunu köylünün yüzüne haykırır, köylüyü aşağılar. Köylü, çoğu kez köy meydanına gelip hınç ve öfkeyle "Sizin yüzünüzden! Bu köyün toprağına bir daha yağmur düşmeyecek... . Bereket yerine rezillik, güzellik yerine kötülük, varlık yerine yokluk yağacak. Ekinler yanacak... Bu köyü salgınlar, seller, zelzeleler alıp götürülecek... Yüz bin yılan gelip köyü dolduracak. Adım atamayacaksınız... Köyü öyle bir hale getirdiniz ki, üstünden Allah'ın kuşları bile geçmez oldu..." (YDGB,160) diye kendilerine öfke köpüren Taşbaş'a hak verirken köylünün içinde Taşbaş'a karşı bir korku, bir ürperti meydana gelir.

Bütün bunların üzerine karısının köylü kadınlar tarafından dövüldüğünü duyan Taşbaş'ın büyük bir öfkeyle köy meydanında "İyi dinleyin behey namussuz köylüler! Bu yıl korkusundan bahar gelmeyecek. Gelse de otlar bitmeyecek. Ağaçlar, çalılar, dağlar, ormanlar tomurcuklanmayacak. Atlar, koyunlar, keçiler doğurmayacak. Doğursalar da ölü doğuracaklar. Avratlarınız tüm kısır kalacak... Bu köyün suları akmayacak... Bu Taşbaş size yedi yıldır söyler de söyler, iyiyi de söyler kötüyü de. Siz hep kötüye gidirsiniz." diye lanetler okuması, okuduğu lanetlerin üzerine de "Hiç düşündünüz mü bu denizlerin, şu ulu bozkırım sonu nerede biter? Denizlerin arkası nereye dayanır? Gün nasıl doğar, nasıl batar? Günün arkasında ne var? Radyo nasıl söylüyor, kuş nasıl uçuyor, hiç düşündünüz mü?" (YDGB,162) diye köylüyü adeta sorgularken söylediği bilgece sözler, köylünün yüreğinde Taşbaş'a korku ile karışık bir saygı oluşmasına sebep olur. Bu korku ve saygı ilerde Taşbaş mitosunun oluşmasına zemin hazırlayacaktır. Köylünün içerisinde bulunduğu ruh haleti eserde "Bir yandan Adil Efendinin korkusu, bir yandan Taşbaş. Köy iki cendere arasında! Ezildikçe eziliyor, boğuluyor."(YDGB, 163) şeklinde ifade edilir.

Köyde gelişen olaylarla köylünün yüreğindeki Taşbaş korkusu ve beraberinde Taşbaş'a duyulan saygı, Taşbaş mitosunun yaratılması için gerekli olan alt yapıyı hazırlarken köyün iki aşığı Recep ve Hüsne'nin köyden kaçarken donarak öldüklerinin haberini bütün köye yayan Vurgun Ahmet'in, Taşbaş'ın evine gelince adeta ulu bir dergâha, kutsal bir mabede girer gibi ritüelleri yerine getirmesi, Taşbaş mitosunun köylü tarafından yaratılmasını sağlayan olay olmuştur.

Eserde Vurgun Ahmet'in Taşbaş'ın evine girmesi "Şimdi Taşbaş'a gidiyordun. Ağır ağır, saygılı bir yürüyüşü vardı. Eve gelince bir an saygıyla kapıda durdu, sonra usul usul üç kere kapıyı öptü. Kapıyı Taşbaş'ın oğlu açtı... Vardı, evin ortadireğini de üç kere öptü... Vurgun, ağır ağır, gözleri yerde, geldi, bir an Taşbaş'ın karşısında durdu. Başı yerde: 'Kar altında kaldılar, sevdalılar dondular!' dedi. Sesi bir inleme, bir ağıt gibi acılı çıktı.

Taşbaş'ın bu sese gözleri doldu. Vurgun gözlerini yerden kaldırdı, Taşbaş'ın gözlerine dikti: "Bu köye bahar inmeyecek. Ekinler bitmeyecek. Avrataları kısır kalacak. Bu köyü seller, zelzeleler alıp götürcek. Lanetler, yılanlar yağacak. Bu köy şimdiye kadar ölüp yitmediyse, eey Taşbaşoğlu, senin yüzünden, senin yüzün suyu hürmetine!" Birden eğildi, üç kere toprağı şapırtıyla öptü, hemen sıçradı, bir anda kapıdan çıktı... 'O gece köylüler uyumadan, sabaha kadar Taşbaşoğlunu, Vurgun'u konuştular.'" (YDGB, 177-178) şeklinde tasvir edilir.

Vurgun Ahmet'in Taşbaş'ın evinden çıkmadan önce "Bu köy şimdiye kadar ölüp yitmediyse, eey Taşbaşoğlu, senin yüzünden, senin yüzün suyu hürmetine!" (YDGB,177) sözleri ve Taşbaş'ın evinde adeta bir dergaha, bir kutsal mabede girer gibi girmesi bütün köyde yankı uyandırırken beraberinde Zalaca kadının rüyasında Taşbaş'ı bir evliya bir ermiş zat olarak görmesi köylünün Taşbaş'ın ermiş olduğuna dair inançlarını arttırdı. Artık bütün köyde Taşbaş'ın ermiş olduğu söylenmeye, Taşbaşoğlu hakkında pek çok efsaneler türemeye başlar. Köyde gerçekleşen bütün güzel olaylar Taşbaş'ın varlığına, onun kerametine bağlanır. Köylü tarafından Taşbaş hakkında uydurulan efsaneleri, hikâyeleri şöyle sıralayabiliriz:

- a. Çarıksız Murat'ın köylüye anlattığı ve Kel Âşık'ın onayladığı "Taş Kafa ve Erciyes'teki Evren Efsanesi" (YDGB, s. 191-194)

Efsane aslında Molla Ahmet Efendi adlı ermiş bir zata ait olup Çarıksız Murat tarafından Taşbaş'a uyarlanmıştır. Köylü bu hikayenin gerçekte Molla Ahmet Efendi'ye ait olduğunu bilse dahi içerisinde buldukları ruh haletinden dolayı efsanenin Taşbaş'ın büyük dedesine ait olduğunda hem fikir olurlar. Efsaneyle Taşbaş isminin nerden geldiği aydınlatılmış olunur.

- b. "Taşbaş Lokman Efsanesi" (YDGB, 195-198)

Kim tarafından uydurulduğu belli olmayan efsane mitolojideki Lokman Hekim efsanesinin Taşbaş'ın ulu dedesine uyarlanmış hali olan efsanede köylüler, başı taşa kesilen Taşbaş'ı, Lokman Hekim ile özdeşleştirerek Taşbaş Lokman tipini oluşturmuşlardır. Taşbaş Lokman efsanesinde Adem ile Havva efsanesindeki üç önemli motife şahit olmaktadır:

Ölümsüzlük çiçeği: Taşbaş Lokman'ın ölümsüzlük ilacını yapmak için aradığı, Erciyes dağının doruğunda açan, kokusu insanları iyileştiren bir çiçek.

Evren: Çiçeğin insanların eline geçmesini engellemek için çiçeği sarmalayan ve koruyan evren.

Taşbaş Lokman: Çiçeğe ulaşarak ölümsüzlüğe çare bulmak isteyen Taşbaş Lokman.

Yıllarca ölümsüzlük çiçeğini arayan Taşbaş Lokman'ın sonunda Çukurova'ya Toros dağlarına gelip çiçeğe ulaşması eserde;

"...Sonra Torosa çıkmış. Torosa çıkmış ki, ne görsün, bir dünya kadar çeşitli ot, bitki, çiçek. Torosu da taş taş, ot ot, ağaç ağaç aramağa başlamış. Bir gün Tarsus'un üst başlarındaki yaylaya gelmiş. Artık da yaşlanmış, yorulmuş. Bir çınar varmış. Ulu bir çınarmış. Altından

bir göz kaynarmış. O sudan içmiş Taşbaş Lokman, çınarın altında, bir taşı yastık yapıp uyumuş.

Tan yeri ışıdı ışıyacak. Taşbaş Lokman erkenden uyanmış. Ortalık koyu karanlık. Birden çınarın dibinden çat diye bir ses kopmuş. Oradan bir ışık patlamış. Bir an dört yan öyle aydınlanmış ki, karıncanın ayağını görürsün. O aydınlıktan bir ses: «Ben ölümün ilacıym.» Lokman: «Çok şükür,» demiş, «bunun da çaresini bulduk.» Ve defterine yazmış. Koşa koşa dağdan inmiş, gelmiş Misis köprüsüne, bütün insanlara ilanlat vermiş. «Ölümün çaresini buldum, » demiş, insanlar birikmişler, birikmişler, yer gök insan olmuş. Taşbaş Lokman'ın ağzından çıkacak sözü beklerlermiş. Elindeki defterde yazılıymış, okuyayım derken, ak bir kanat gelip deftere vurmuş, defter Ceyhan ırmağına düşmüş. Bu Taşbaşoğlunun büyük atası işte bu Taşbaş Lokman olur.”(YDGB,198) şeklinde tasfir edilir.

Taşbaş Lokman efsanesinde ölümsüzlüğe engel olan “ak kanat” motifidir. Lokman Hekim, efsanesine göre ise Cebrail'dir. Ölümsüzlük çiçeğini bulan Lokman Hekim, ölüme çare olacak ilacın formülünü defterine yazarak yola düşer. Lokman Hekim'in, ölüme çare bulmasına engel olmak isteyen Allah, Cebrail'e emir verir. Cebrail, Misis köprüsünde Lokman Hekim'in karşısına çıkar ve ilacın formülünün yazılı olduğu defteri suya atar. Defter Ceyhun nehrinde sulara karışır, yazılar silinir. Bu sular arpa tarlasına girer. Arpanın birçok hastalığa iyi gelmesi de bu olaya bağlanır.

c. “Kazdağındaki Sarı Kız ile Toroslardaki Ulu Taşbaş Mehmet'in Aşkı Efsanesi” (YDGB, s.222-225)

Mitolojide Kaz Dağındaki sarı Kız efsanesinin Taşbaş'ın dedesine uyarlanmış değişik bir varyantıdır.

Eserde, Taşbaş Mehmet'in köylüler tarafından efsaneleştirildiğinin aşama aşama kaydedildiğini görüyoruz. Yazar, Taşbaş mitosunu oluştururken ilk önce Taşbaşoğlu'nun soyu ile ilgili efsaneleri işler. Köylüler tarafından ermiş olarak ilan edilecek Taşbaş'ın önce adının nereden geldiği ve soyunun Ulu Taşbaş Lokman'a dayandırılarak yaratılacak mitin asil bir soydan geldiği belirlenir. Çünkü soyluluk, asillik bir ermiş için önemli unsurlardan birisidir. Yazar, tarafından birinci aşamada Taşbaş adının çıkışı, ikinci aşamada da Taşbaş'ın asil bir soydan geldiği belirlenmiş, üçüncü aşama da ise Taşbaş'ın ulu dedesinin yaşadığı efsanevi bir aşkla Taşbaş mitosu tamamlanmıştır.

Romanda geçen “Sarı Kız ve Ulu Taşbaş Memed” efsanesine göre çok eskiden dünyada iki ulu kişi, iki ermiş vardır. Bunlardan birisi kuşların ermişi Sarı kız, diğeri ise geyiklerin ermişi Ulu Taşbaş Memed'dir. Sarı Kız, Kaz Dağında yaşarken Ulu Taşbaş Memed Toroslarda yaşar. İki ermiş o dağdan bu dağa birbirleriyle haberleşirken bir gün Sarı Kız güzel bir kuş vasıtasıyla Ulu Memed'e bir kutu gönderir. Kutunun içerisinde saçından koparılmış uzun bir sarı tel vardır. Sarı Kızın mesajını anlayan Ulu Memed, saç telini zeytin yaprağına sararak boynuna asar. Bunun anlamı siz bana pamuklar gibi yumuşak olduğunuzu söylersiniz denilerek açıklanır. Ulu Taşbaş ise Kırklar ocağından bir köz alıp, kutudaki pamuğun üstüne koyar, geri gönderir. Gönderdiği mesajla, “Kırklar ocağının ateşi gibi yanıyorum ama ateşim sizin pamuk yumuşaklığındaki aşkınızı yakmaz” demek ister. Ulu Taşbaş'ın kendisine çok büyük bir aşkla vurgun olduğunu anlayan Sarı Kız bütün kuşları toplayarak Ulu Memed'in yanına gelmeye başlar. Bunu gören Ulu Taşbaş, Sarı kıza mahçup olmamak için geyiğin sırtında, arkasına bütün Toros'u ve geyikleri takarak gelmeye başlar. İki sevdalı ermiş, Antalya'da, Yanartaş'ta birleşir. Sarı kız, Kaz dağından bir avuç toprak

alıp Toros eteklerine serpince Çukurova bereketlenir. Sarı Kız'ın Kaz dağından Toros'un dağına, Çukurova yoluna diktiği ceviz fidanı ise bazen ışık olup göğe yükselen bir ağaç olur. Sarı Kızın Toroslara diktiği ağaç bir nevi Hızır vazifesini görür, insanlara yardım eder. (YDGB, 222- 225) Halk arasında geyik avının günah sayılması, Ulu Taşbaş'ın geyiklerin ulusu olmasına bağlanır.¹²

Yunan mitolojisinde İda adıyla Troya bölgesinde yer alan Kaz dağı özellikle ilk güzellik yarışmasının yapıldığı yer olarak tanınır. Mitolojiye göre aşk tanrıçası Afrodit, güzellik kraliçesi seçilir.¹³ Türkler Anadolu'ya geldikten sonra ise Kazdağı ve çevresi, Türk aşiretlerinin iskân bölgelerinden biri olmuştur. Bölgede Türkmenlerinin iskânı Fatih devrine uzanır. *Fatih Sultan Mehmet*'in Midilli adasının fethi için gerekli olan gemilerin yapımında kendilerinden faydalanmak gayesiyle Adana civarından getirdiği Türkmenleri buraya yerleştirdiği için yöre insanına Tahtacı dendiği rivayet edilir. Tahtacı Türkmenlerinin Kaz dağı'nın gür ormanlarından faydalanılarak Midilli'nin fethinde önemli katkıları olur.¹⁴

d. Muhtar, Taşbaş'tan kurtulmak için adamları Sefer ile Ömer'e Taşbaş'ı öldürmelerini söyler. Lakin bütün aramalarına rağmen Taşbaş'ı evde bulamazlar. Taşbaş'ın karısı Sefer'i ve Ömer'i Taşbaş'ın dedeleri, ataları sanır. Buna göre Taşbaş da görünmez olup dedeleriyle evden çıkmıştır. Bu hikaye kısa zamanda köyde duyulur ve efsaneleşir. (s.236-242)

e. "Işıklar Evliyası Taşbaş Efendi" (s. 244-248)

Memidik'in uydurduğu hatta kendisinin ölümüne inandığı bir efsanedir. Efsaneye göre Memidik, gecenin bir yarısında Taşbaş'ı etrafında ışıklar içerisinde görmüştür. Taşbaş, arkasından yedi top ışıkla geliyor, etrafına ışıklar saçıyordu. Bu efsane daha sonra Memidik'in başına büyük sıkıntılar açacak ama Memidik yine de Taşbaş'ı ışıklar içerisinde gördüğü inancından vazgeçmeyecektir.

f. "Ak Güvercin Donuna Girme Efsanesi"(s.274-278).

Taşbaş'ın bir gece Ak güvercin donuna girerek Adil Efendi'nin evine gittiği ve Adil Efendi'nin köye gelerek köylüden alacağını istemesine engel olduğuna inanılan efsanedir.

g. "Kırk Tane Ak Elbiseli, Yeşil Sarıklı Ermişin Yaktığı Kutsal Ateş ve Taşbaş'a Hizmet Eden Peri Kızları Efsanesi" (YDGB, s. 290).

Köylü Taşbaş'ın evinin önünde hiç kimsenin görmediği bir ateşin yandığına ve perilerin ona hizmet ettiğine inanır.

h. "Cennete Giden Taşbaş Efsanesi" (YDGB, s.291).

Canı Cennete gitmek isteyen ermiş Taşbaş'ı, üç tane meleğin kollarından tutarak Cennete götürdüğüne inanılan hikâye. Bu efsane Miraç olayıyla benzerlikler taşır.

i. "Kâbe'ye Varan Taşbaş Efsanesi" (YDGB, s.291).

¹² "Sarı Kız ve Ulu Taşbaş Memed" efsanesi, Cengiz Aytmov'un Beyaz Gemi adlı romanda Mümin Dede'nin torununa anlattığı Buğu Ene efsanesiyle benzerlikler taşır. İki efsanede de geyikler kutsal ve avlanmayan, eti yenmeyen hayvanlar olarak gösterilir.

¹³ Can, *Sefik Klasik Yunan Mitolojisi*, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 1997, s. 249-267.

¹⁴ Tanyu, *Hikmet Türklerde Tasla İlgili İnançlar*, Ankara, 1987, s. 121-122.

Taşbaş'ın akşamları evinden Kâbe'ye gittiğine ve sabaha karşı döndüğüne inanılan hikâye. Yazar, burada da Miraç olayından bir motif almıştır. Hz. Muhammed de Mescidi Haram'dan Mescidi Aksaya gitmiş oradan da Cennete giderek bütün peygamberlerle görüşmüş en son da Allah'ın katına çıkmıştır.

j. "Derisi Yeşil Renge Bürünen Taşbaş Efsanesi" (YDGB, s.291).

Taşbaş'ın bütün bedeninin yeşil renge dönüştüğüne, Taşbaş'ın yeşil renge dönüştüğünü ise sadece yüreği tertemiz olanların ve çocukların görebildiğine inanılır.

Burada Taşbaş'ın yeşil renge dönüşmesi, onun ermiş, Allah'ın sevdiği, kutsal bir insan olmasından kaynaklanır. Taşbaş'ın bedeninin yeşil renge bürünmesi Türk mitolojisinde Oğuz Kağan'ın yüzünün renginin mavi olmasıyla benzerlik taşır. Türk mitolojisine göre Tanrı'nın rengi mavidir ve ondan olan Oğuz Kağan'ın da yüzünün rengi mavidir. Çünkü Oğuz Kağan Tanrı'dan gelmektedir.¹⁵

Eserde ise yazar, İslam'ın etkisiyle Taşbaş'ın bedenini yeşil renge büründürmüştür. Çünkü Taşbaş, artık erenlere karışmış ve Allah'ın sevgili kulu olmuştur.

k. "Taşbaşın Evinin Üzerindeki Işıklı Ziyaret Ceviz Ağacı Efsanesi" (YDGB, s.291-292).

Bu efsaneye göre Taşbaş'ın evinin üzerinde geceleri beliren ışıklı bir ceviz ağacı vardır. Bu efsane Taşbaş'ın aklını kurcalayan ve onu çok etkileyen bir efsanedir. Öyle ki kendisinin gerçekten ermiş olup olmadığını anlayabilmek için soğuktan donma pahasına ağacın ışığını görebilmek için sokakta bekler. Çünkü ceviz ağacının ışığını görmek onun ermişliğinin kanıtı olacaktır.

l. "Tek Bir Hurmayla Doyan Taşbaş Efsanesi" (YDGB,s.292).

Taşbaş artık ermişlere karışmış, normal bir insan gibi yemeğe, içmeğe ihtiyacı kalmamıştır.

m. "Hayat Suyunu Bulan Taşbaş Efsanesi" (YDGB, s. 292-293)

Hızır'ın ab-ı hayat (ölümsüzlük suyunu) bulduğu efsanenin Taşbaş'a uyarlanmasıdır.

n. "Periler Tarafından Tekeç Dağı'nın Doruğuna Yapılan Peri Sarayı Efsanesi" (YDGB, s.293).

Taşbaş'ın emrinde ki perilerin Taşbaş için saray yapması anlatılır. Burada yazar, Hz. Süleyman motifini Taşbaş'a uyarlamıştır. İnsanlara ve cinlere hükmeden Süleyman peygamberin Mescidi Aksa'yı inşası sırasında cinler de kullanılmıştır.¹⁶

o. "Alnından Üç Top Işık Çıkan Taşbaş Efsanesi" (YDGB, 330).

¹⁵ Ögel, Bahaddin *Türk Mitolojisi I*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, TTK Basımevi, Ankara,1993,s.133.

¹⁶ Kudüs şehrinde bulunan Mescidi Aksa'yı ilk inşa eden kişi Hz. Süleyman'dır. Kur'an-ı Kerim'in Sebe suresinin 14. ayeti kerimesinin tefsiriyle ilgili olarak verilen bilgiler de buna delalet etmektedir. Bu ayet şöyle demektedir: "Süleyman'ın ölümüne hükmettiğimizde, onun ölümünü, bastonunu yiyen ağaç kurdundan başka onlara gösteren olmadı. Böylece o yere yıkılınca, anlaşıldı ki cinler eğer gaybı biliyor olsalardı aşçıyı azabın içinde kalmazlardı." Ayetin tefsirinde şu bilgiler verilir: Süleyman, Mescidi Aksa'nın inşasında cinlerden de yararlandı. Bu inşaat işinde insanların yapmaya güç yetiremeyecekleri zor işleri cinler yapıyorlardı. Ancak Süleyman bir gün mihrabında asasına dayanmış halde ibadet ederken öldü. Cinler onun ibadet ettiğini sanarak işlerini yapmaya devam ettiler. Sonuçta Süleyman'ın asasını içten güve yedi ve asa kırılınca onun cesedi de yere düştü. Böylece öldüğü anlaşıldı. Bakınız, Kuranı Kerim, Sebe suesi, 14. Ayet, İbn Kesir, Teftir, 3/538.

Muhtar Sefer'in ihbarıyla tutuklanan Taşbaş'ın, başından çıkan üç top ışıkla yüzbaşının elinden kurtulduğuna inanılan hikâye.

p. Ayrıca Taşbaş'ın ellerinin ve nefesinin sıhhat verdiği, hastaları ve sakatları iyileştirdiğine dair pek çok hikâyeye değinilmiştir. (s. 331–333).

Başlangıçta köylüye ermiş olmadığına inandırmaya çalışan Taşbaş, zamanla kendisinin ermiş olabileceğine inanır. Ermiş olduğuna inanması için hava aşırı derecede soğuk olmasına rağmen evinin üzerindeki ışığı görmesi gerekir. Bunun içinde pek çok gece soğukta dışarıda bekler. Sonunda evinin üzerinde bir ışık gördüğüne kendini inandırır.

Taşbaş'ın kendini evliya ilan ettiğini ve insanları iyileştirmeye kalktığını duyan Yüzbaşı Şükrü, Taşbaş'ı tutuklatır. Tutuklanan Taşbaş, köylünün bir daha Muhtar Sefer ile konuşmamasını söyler. Köylü bir daha Muhtar Sefer ile konuşmaz. Kaçış sırasında utancından Yüzbaşının karşısına çıkmak istemeyen Taşbaş, fırtınadan saklandıkları mağaralardan kaçarak kaybolur. Köylü Taşbaş'ın kırklara karıştığına inanır.

Yaşar Kemal ise Dağın Öte Yüzü üçlemesini yazış amacını ve Taşbaş'ın ermişleştirilmesini "Bir de üç bölümlük uzun bir roman dizisi yazdım... Bir ermişin doğuşunu anlatmağa çalıştım. Bu bir alegoriydi. Dinlerin, diktatörlerin, peygamberlerin, ermişlerin doğuş sebeplerini araştırdım. Ortadirek, YDGB, ÖO bu araştırmanın sonucudur. İnsanoğlu sıkışınca toplum olsun, kişi olsun kendine sığınacak bir düş dünyası yaratıyor, bir kişi yaratıyor. Yani, insanoğluna yer demir gök bakır olunca insanoğlu kendisine bir başka sığınacak dünya, sığınacak bir kişi yaratıyor. Bu, insanoğlunun yaşamında üstünde durulacak önemli bir yer." şeklinde ifade eder.¹⁷

3. Ölmez Otu

Dağın Öte Yüzü üçlemesinin son eseri Ölmez Otu'nda kış bitmiş, yeniden döngeler açmış köylü tekrar Çukurova'ya pamuk toplamaya inmeye hazırlanıyordur. Eserde Ortadirek ve Yer Demir Gök Bakır romanlarında silik bir karakter olan Memidik ön plana çıkar.

Yer Demir Gök Bakır'da kendisine attığı dayaktan dolayı Muhtar Sefer'i öldürmek isteyen Memidik emelini gerçekleştiremez. Muhtar Sefer'i Çukurova'ya inince öldürmeye karar verir. Memidik, Muhtar Sefer'i öldürmekten korkmakla birlikte Muhtara duyduğu öfke ve hınç her geçen gün daha da artmakta bu durum da Memidik'in psikolojisine yansımaktadır.

Bütün gayesi Muhtar Sefer'i öldürüp kırılan gururunu kurtarmak olan Memidik'in psikolojisi bozulmuş, gecesinde gündüzünde Muhtar'ı öldürmenin hayalinde koşar olmuştur. Romanda, Memidik'in bu ruh hali içerisinde Muhtar Sefer zannederek öldürdüğü veya öldürdüğünü sandığı Şevket Bey'in ölüsüyle olan ilişkisi en fazla üzerinde durulan konulardan birisidir. Romanda Memidik, öldürdüğü Şevket Bey'in ölüsüyle ne yapacağını bilemez. Ölüyü suyun içindeki bir ağaç köküne bağlar, sonra kör kuyuya atar, yakmayı dener, sonunda da gömer. Memidik'in ölü ile olan ilişkisi farklı boyutlara geçer. Ölüyü harmanda yakacakken ondan kopamayacağını hisseden Memidik, onu ateşlerin arasından çıkarır. Memidik'le

¹⁷ Ramazan Çiftlikçi, age, s: 233.

Şevket Bey'in cesedi arasında garip bir yakınlık vardır, öldürdüğü adamdan bir türlü kopamaz. *"Yanıyor yanıyor, kurtuldum, derken habire, birden içinde dayanılmaz bir boşluk, bir yalnızlık duydu, ölüyü koyduğu yere doğru yalınlara atıldı, ölüyü çıkardı, sırtladı."* (ÖO, s: 169)

Yaşar Kemal, Memidik'in içerisinde bulunduğu psikolojiyi ve insanların mit yaratma becerisini *"Ölmez Otu'ndaysa sıkışmış bir adamın yarattığı mit vardır. Memidik'in miti. Ne ölçüde gerçek dünyada, ne ölçüde yarattığı mit içinde yaşıyor insanoğlu? Modern dünyada da böyle bu. İç içe girmiş, sınır belli değil. Şu anda bile düste yaşıyoruz belki, kendimize sürekli mitler bulup yaratıyoruz. İnsanların ikinci bir dünya yaratmadan yaşadıkları daha görülmemiş yeryüzünde. Doğum ve ölüm oldukça, insanoğlu bir karanlıktan başka bir karanlığa gittikçe, sürecektir bu."*¹⁸ şeklinde izah ederken insanların gerçeklerle hayalleri arasında bir yerde yaşadıklarına değinir.

Dağın Öte Yüzü üçlemesinin mitosu Taşbaş, jandarmalarının elinden kaçtıktan sonra donmak üzereyken bir çoban tarafından bulunarak ölmekten kurtulmuş, uzun süre köyünden ve ailesinden ayrı yaşadıkdan sonra aile özlemine dayanamayarak ailesine kavuşmak için pamuk toplama mevsiminde Çukurova'ya inmiştir.

Çukurova'da köylüsünü ve ailesini bulan Taşbaş, karşılaştığı tablo karşısında hayal kırıklığına uğrar. Köyünden uzak kaldığı süre zarfında bakımsızlıktan iyice zayıflayan ve güçsüz kalan Taşbaş'ı kimse tanımaz. Tanısa da tanımak istemez. Onlara göre kırklara karışan ermiş Taşbaş, bu cılız, biçare adam olamazdı. Bu ancak onun sureti olabilirdi. Ulu ermiş Taşbaş, köylüsünün kendisine olan sadakatini ve hürmetini denemek için kendisine benzer bir suret göndererek köylüsünü sınıyordu. Öyleki onun Taşbaş'ın sureti olduğuna karısı ve çocukları bile inanmış, ona bir yabancı bir ucube gibi bakar olmuşlardı. Köylüler, Taşbaş'ı görmezden geldikleri gibi bir gün öldüresiye döverler. Artık Taşbaş, ermiş, ulu zat değil, sıradan, basit hatta zayıf bir şahıstır. Köylünün bu tavrı Taşbaş'a çok ağır gelir ve Taşbaş canına kıyar.

Taşbaşoğlunun cesedi nehirde karısı tarafından bulunur. Yaşarken köylü tarafından ermiş olarak kabul edilen Taşbaş, ölmemiş kırklara karışmıştır. Bu durum eserde köylü tarafından *"Zaten Taşbaşoğlu mezarında duracak değil. Bu gece Kırklar dağına çekilir gider."* (ÖO, s: 345) şeklinde yorumlanır.

Taşbaşoğlu mitinin ölümle neticelenmesini Berna Moran, Taşbaş'ın ölüp kırklar dağına çekileceği inancıyla Ön Asya ve Mısır'daki ölüp dirilen Tanrı inancının benzerliğine dikkat çeker.¹⁹

Taşbaş'ın ölümü karşısında adeta büyük bir rakibini yok etmiş edasıyla duran Muhtar'ın gururlu ve sevinçli halini gören Memidik dayanamaz ve üç bıçak darbesiyle muhtarı öldürür.

Sonuç

Fakirliğin beraberinde getirdiği sıkıntılardan ve korkulardan kurtulmak isteyen Yalak köylülerinin, kendi uydurduğu mite inanışları ve bu mitten kurtuluş ummalarını anlatan Dağın Öte Yüzü üçlemesinde yazar esasen köylülerin ekonomik sıkıntılarına dikkat çekmek ister. Yazarın, esere Gündeşlioğlu'ndan alıntılıdığı *"Yürü*

¹⁸ Nedim Gürsel, Yaşar Kemal Bir Geçiş Dönemi Romancısı, Doğan Kitap Yay. İstanbul 2008, s: 119.

¹⁹ Berna Moran, age, s: 146-147

bre fıkıralık elinden/ Dolanıp belime kuşak olmuşsun” ... dizeleriyle başlaması bu niyetinin delilidir.

Üçlemede pek çok folklorik malzemeye yer veren Yaşar Kemal, eserinde efsanelere, destanlara, ağıt, dua ve beddua gibi halk edebiyatının sözlü türlerine yer verirken ışık, kırk, yedi, kartal, ağaç, dağ, yer-toprak, ölümsüzlük suyu (ab-ı hayat) gibi halk arasında yaygın olan ve önemsenen kültürlere de yer vermiştir. Köylünün yaşadığı fakirliğe ve sıkıntılara değinmek isteyen yazar, eserde geçen olayların içerisine halk bilimi unsurlarını ustaca serpiştirmiştir. Özellikle Yer Demir Gök Bakır ve Ölmezotu adlı romanlar folklorik malzemeler açısından oldukça zengin olup üçlemenin ilk eseri ve mitin doğuşuna sebep olan Ortadirek alegorik ve realist bir eser olmakla birlikte eserde özellikle göç sırasında Meryemce ve Uzunca Ali'nin arasında geçen diyaloglarda zengin halk bilimi unsurlarına, kültürlere rastlanmaktadır.

Yazar, üçlemesinde köylüler tarafından yaratılan Taşbaşoğlu mitinin yaratılışını, doğuşunu ve ölümünü üç esere de ustaca yerleştirmiştir. Buna göre Ortadirek; realist ve alegorik bir roman olmakla birlikte Taşbaş mitinin yaratılış sebeplerini barındırması sebebiyle mitin doğuşuna zemin hazırlarken Yer Demir Gök Bakır; Taşbaş mitinin doğduğu ve büyüdüğü, Ölmezotu ise Taşbaş'ın intihar ederek ölmesiyle köylüler tarafından yaratılan mitin yok olmasını işleyen eserlerdir.

Yazarın diğer eserlerinde olduğu gibi eski bir miti ya da bunun çağdaş bir versiyonunu değil de yeni doğan bir mitin yaratılışını ve yok oluşunu anlatması Dağın Öte Yüzü üçlemesini diğer eserlerinden ayırır.

KAYNAKÇA

- BOLAT, Hatice (KATAR), Yaşar Kemal'in Romanlarında Şahıs Kadrosu, T.C. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2006.
- CAN, Sefik, *Klasik Yunan Mitolojisi*, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 1997.
- ÇİFTLİKÇİ, Ramazan, *Yazar-Eser-Üslup*, TC. Kültür Bakanlığı, TTK Basımevi, Ankara, 1997.
- GÜRSEL, Nedim, *Yaşar Kemal Bir Geçiş Dönemi Romancısı*, Doğan Kitap Yay. İstanbul, 2008.
- KARAKURT, Deniz, *Türk Söylence Sözlüğü*, Açıklamalı Ansiklopedik Mitoloji Sözlüğü, 2011.
- KEMAL, Yaşar *Ortadirek*, YKY, 8. Baskı, İstanbul 2010. (Çalışmamızda eserin bu baskısı esas alınmıştır.)
- KEMAL, Yaşar, *Ölmez Otu*, YKY, 5. Baskı, İstanbul 2007. (Çalışmamızda eserin bu baskısı esas alınmıştır.)
- KEMAL, Yaşar *Yer Demir Gök Bakır*, YKY, 9. Baskı, İstanbul, 2010. (Çalışmamızda romanın bu baskısı esas alınmıştır.)
- KEMAL, Yaşar, *Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor: Alain Bosquet ile Görüşmeler*, 1997.
- KUDRET, Cevdet, *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman*, Cumhuriyet Dönemi 1923-1959, İnkılâp Kitabevi, 3. Cilt, İstanbul, 1990.
- Kuran-ı Kerim, Sebe suresi, 14. Ayet, İbn Kesir, Teftir, 3/538.
- MORAN, Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*, İletişim Yay. İstanbul, 2008.
- ÖGEL, Bahaddin *Türk Mitolojisi I*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, TTK Basımevi, Ankara, 1993.
- PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali, *Yaşar Kemal Sözlüğü*, YKY, İstanbul, 2006.
- TANYU, Hikmet *Türklerde Taşla İlgili İnançlar*, Ankara, 1987.